

Smulkiojo verslo subjektų vadovų požiūris į ES struktūrinių fondų investicijas labai mažoms įmonėms

Janina Endriukaitienė

Kauno kolegija, lektorė

Kaunas University of Applied Sciences, Lithuania; Lecturer

Lina Kupstienė

Kauno kolegija, lektorė

Kaunas University of Applied Sciences, Lithuania; Lecturer

Virginija Piligrimienė

Kauno kolegija, lektorė

Kaunas University of Applied Sciences, Lithuania; Lecturer

Diana Lukoševičiūtė-Burneikienė

Kauno Europe Direct informacijos centras, vadovė

Europe Direct Kaunas, Lithuania; Manager

Monika Vaškytė

Vilniaus universitetas, studentė

Vilnius University, Lithuania; Student

Anotacija

Straipsnyje apibūdinama smulkiojo verslo reikšmė šalies ūkiui bei teisinis reglamentavimas, apžvelgiamos ES struktūrinių fondų investicijos Lietuvos verslui, akcentuojant investicijas smulkiąjam verslui, aptariamoms ES struktūrinių fondų investicijų verslui perspektyvos. Analizuojami atlikto tyrimo, kuriuo siekiama atskleisti smulkiųjų įmonių vadovų požiūrį į ES struktūrinių fondų investicijas labai mažoms įmonėms, rezultatai. Išskiriami respondentų pasiūlymai: teikti nemokamas konsultacijas labai mažoms įmonėms, suinteresuotoms gauti ES struktūrinių fondų investicijas, netaikyti labai mažoms įmonėms nuosavų lėšų indėlio į projektą reikalavimų, mažinti biurokratiją atsiskaitant už gautas investicijas, pagreitinoti paraiškų vertinimą, trumpinti laikotarpį nuo paraiškos patvirtinimo iki realaus pinigų gavimo.

Reikšminiai žodžiai: ES struktūriniai fondai, smulkusis verslas, labai maža įmonė, investicijos, vadovų požiūris.

The opinion of managers of small business entities regarding the EU structural fund investments for very small enterprises

Summary

The article describes the significance of small business for the country's economy and its legal regulation, reviews the investments of EU structural funds for Lithuanian business, emphasizing investment for small business, and discusses the perspectives of EU structural funds investments for business. The results of the conducted research, which aims to reveal the attitude of the managers of small companies to the investments of EU structural funds for very small companies, are analysed. Respondents' proposals are distinguished: to provide free consultations to very small companies interested in receiving investment from EU structural funds, do not apply requirements for the contribution of own funds to the project for very small companies, to reduce the bureaucracy in consideration of the investment received, to expedite the evaluation of applications, to shorten the period from the application approval to the actual receipt of money.

Keywords: EU structural funds, small business, very small company, investment, the attitude of managers.

Įvadas

Temos aktualumas. Smulkiojo verslo sektorius tenkina visuomenės poreikius prekėms ir paslaugoms, sukuria darbo vietas, tuo sprendamas užimtumo problemas, aptarnauja didžiausias įmones. Šio sektoriaus plėtra leidžia sparčiau augti bendrajam vidaus produktui, skatina konkurencingumą bei socialinę gerovę. Smulkusis verslas yra svarbus šalies ekonomikai, todėl aktualu sudaryti tinkamas šio verslo vystymosi, veiklos sąlygas. Įvairūs trikdžiai, lėšų trūkumas įmonių veiklos vystymui daro neigiamą įtaką smulkiojo verslo plėtrai. Tarptautinių institucijų ir Lietuvos banko atliekamų reguliariųjų apklausų duomenimis, smulkiojo ir vidutinio verslo įmonės iš bankų retai gauna visą prašomą finansavimą (Lietuvos banko Finansinio stabilumo departamentas ir Lietuvos Respublikos konkurencijos taryba, 2021). Siekiant smulkiojo verslo sektoriaus geresnių veiklos rezultatų, tikslinga panaudoti ES struktūrinių fondų teikiamas galimybes gauti finansavimą. ES struktūrinių fondų investicijos yra svarbus veiksnys, atvėręs Lietuvai naujas finansines galimybes pagerinti savo ekonomikos būklę, todėl aktualu analizuoti ES struktūrinių fondų teikiamas investicijas smulkiojo verslo subjektams bei ištirti smulkiojo verslo subjektų vadovų požiūrį į ES struktūrinių fondų investicijas labai mažoms įmonėms.

Andrijauskienės (2020) teigimu, Europos Sąjungos valstybės narės sulaukia nemažai investicijų, kurios turi teigiamą ir konstruktyvų poveikį verslo rodikliams. Tačiau padėtis atskirose verslo grupėse labai skiriasi. Ekonominės sąlygos, socialiniai, kultūriniai veiksniai, įmonių žmogiškųjų išteklių pajėgumai turi daug įtakos verslo įmonių gebėjimams efektyviai panaudoti šias finansines įplaukas.

Investicijos – vienas pagrindinių ekonomikos augimo variklių. Lietuvos investicijų ir pridėtinės vertės santykis nesiekia ES vidurkio, tai susiję su mažu svarbiausių ekonominių veiklų – apdirbamosios gamybos bei transporto ir saugojimo investavimo intensyvumu. Ekonominė aplinka ir verslo sąlygos turi daug įtakos Lietuvos įmonių polinkiui investuoti ir gauti investicijų. Investicijos Lietuvoje nėra homogeniškos, tarp ekonominių veiklų matomi reikšmingi skirtumai. Lietuva gamina daug produktų ir teikia paslaugų, kurios nėra imlios investicijoms (Comunale ir kt., 2021).

Tyrimo problema. Investicijų į verslą problematiką nagrinėjo Andrijauskienė (2020), Comunale, Coppa, Imbrasas, Mociūnaitė (2021), Bengo, Boni, Sancino (2022) ir kiti mokslininkai. Smulkiojo ir vidutinio verslo įmonių finansavimo problemą Lietuvoje nagrinėjo Lietuvos bankas ir Lietuvos Respublikos konkurencijos taryba (2021). Šių dviejų institucijų atliktas tyrimas patvirtino prielaidą, kad labai mažų įmonių galimybės gauti banko paskolą yra reikšmingai mažesnės nei didesnių įmonių. ES struktūrinių fondų investicijos yra svarbus veiksnys, galintis pagerinti labai mažų įmonių finansavimą. Šiame kontekste formuluojami tyrimo probleminiai klausimai: Koks yra smulkiojo verslo subjektų vadovų požiūris į ES struktūrinių fondų investicijas labai mažoms įmonėms? Su kokiomis problemomis susiduria labai mažos įmonės, įsisavindamos ES struktūrinių fondų investicijas?

Tyrimo tikslas – ištyrus smulkiojo verslo subjektų vadovų požiūrį į ES struktūrinių fondų investicijas labai mažoms įmonėms, išryškinti investicijų įsisavinimo problemines sritis.

Tyrimo uždaviniai:

- apibūdinti smulkiojo verslo reikšmę ir jo teisinį reglamentavimą Lietuvoje;
- apžvelgti ES struktūrinių fondų investicijas Lietuvos verslui, išryškinant investicijas smulkiajam verslui;
- ištirti smulkiojo verslo subjektų vadovų nuomonę apie ES struktūrinių fondų investicijas labai mažoms įmonėms;
- išryškinti ES struktūrinių fondų investicijų teigiamą poveikį labai mažoms įmonėms bei investicijų įsisavinimo trikdžius.

Tyrimo objektas: ES struktūrinių fondų investicijos smulkiajam verslui Lietuvoje.

Tyrimo metodai: mokslinės literatūros analizė, dokumentų turinio analizė, apklausa raštu.

Smulkiojo verslo reikšmė ir jo teisinis reglamentavimas

Weber ir kt. (2022) Europos ekonominės erdvės šalių 2005–2017 m. įmonių imties tyrimai parodė, kad įmonės verslo strategija yra dažnai susijusi su įvairiais rizikos veiksniais. Įmonės,

turinčios į naujoves orientuotą strategiją, patiria daugiau rizikos veiksnių, nei įmonės, besivadovaujančios į efektyvumą orientuota esamų pozicijų rinkoje išlaikymo strategija. Į naujoves ir inovacijas orientuotos įmonės susiduria su didesniu netikrumu dėl ateities, susiduria su žymiai didesniu neapibrėžtumo lygiu. Verslo strategijos analizė turi numatyti pagrindinių rizikų aprėptį ir rizikos atskleidimo sudėtingumą. Minėti autoriai nustatė, kad į inovacijas orientuotos verslo strategijos rizika yra didesnė mažoms, jaunoms ir žemų technologijų įmonėms. Tokioms įmonėms yra sudėtingiau pritraukti naujas investicijas ir jas sėkmingai su nedidele rizika įsisavinti.

Smulkusis verslas yra svarbi Lietuvos ekonomikos dalis. Kai kalbama apie smulkujį verslą, beveik visada drauge minimas ir vidutinis verslas. Smulkiojo ir vidutinio verslo (toliau – SVV) subjektų samprata apibrėžta Lietuvos Respublikos smulkiojo ir vidutinio verslo plėtros įstatyme. Įstatymas apibrėžia SVV subjektus, jiems taikomas valstybės investicijų formas ir kitas šiam verslui svarbias nuostatas. Pagal LR smulkaus ir vidutinio verslo plėtros įstatymą įmonė laikoma vidutine, jei joje dirba mažiau kaip 250 darbuotojų, metinės pajamos neviršija 50 mln. eurų arba įmonės turto balansinė vertė ne didesnė kaip 43 mln. eurų. Maža įmonė turi atitikti šias sąlygas: dirba mažiau kaip 50 darbuotojų, metinės pajamos neviršija 10 mln. eurų arba įmonės turto balansinė vertė yra ne didesnė kaip 10 mln. eurų. Įmonė, kurioje dirba mažiau kaip 10 darbuotojų ir metinės pajamos neviršija 2 mln. eurų arba įmonės turto balansinė vertė yra ne didesnė kaip 2 mln. eurų, laikoma labai maža įmone (Lietuvos Respublikos ekonomikos ir inovacijų ministerija, 2020).

Smulkaus verslo subjektais vadinamos nedidelės (mažos ir labai mažos) įmonės bei privatūs fiziniai asmenys, kurie įstatymų nustatyta tvarka verčiasi savarankiška veikla.

Anot Marcouse, Anderson ir kt. (2017) gali atrodyti, kad verslo aplinkoje dominuoja bendrovės milžinės, tačiau realiai smulkieji verslininkai savo skaičiumi gerokai lenkia didžiuosius.

Lietuvos statistikos departamento duomenimis, 2022 metų pradžioje 84 proc. Lietuvoje veikiančių ūkio subjektų sudarė labai mažos įmonės, kuriose dirbo 41 proc. dirbančiųjų versle. Daugiau kaip pusės smulkiųjų įmonių metinės pajamos sudaro mažiau nei 100 tūkst. eurų. Pagal teisinę formą beveik visos smulkiojo ir vidutinio verslo įmonės yra individualiosios įmonės, mažosios bendrijos arba uždarosios akcinės bendrovės. Dauguma smulkiojo verslo subjektų teikia mažmeninės prekybos, viešojo maitinimo, grožio salonų, informacinių technologijų, automobilių remonto, turizmo, medicininės ir kitas paslaugas (Lietuvos statistikos departamentas, 2022).

Verslo sąlygos – viena esminių šalies konkurencingumo dalių. Lietuvoje valstybės taikomas pagalbos formas smulkiajam verslui reglamentuoja LR smulkaus ir vidutinio verslo plėtros įstatymas. Gali būti taikomos šios valstybės pagalbos formos: mokesčių, rinkliavų lengvatos, finansinės paramos priemonės, administracinių paslaugų smulkiajam ir vidutiniam verslui teikimas, viešųjų paslaugų smulkiajam ir vidutiniam verslui teikimas verslo informaciniuose centruose, verslo inkubatoriuose, mokslo ir technologijų parkuose bei kituose juridiniuose asmenyse, kurių steigimo dokumentuose nustatytas šių paslaugų teikimas. Valstybės institucijos ir įstaigos ar savivaldybės, nustatydamos priemones, pagal kurias teikiama valstybės pagalba, ir atsižvelgdamos į konkrečios valstybės pagalbos tikslą, šios valstybės pagalbos gavėjams nustato pagalbos teikimo tvarką, kuri privalo būti vienoda visiems šios valstybės pagalbos siekiantiems subjektams (Lietuvos Respublikos smulkiojo ir vidutinio verslo plėtros įstatymas, 2022).

Marcouse, Anderson ir kt. (2017) pastebi, kad dauguma smulkiųjų verslininkų tenkinasi esama padėtimi, kurią jiems leidžia įkurtas verslas ir netrokšta augti. Tačiau svarbiausia priežastis, kliudanti plėstis, yra finansai. Augimui reikia kapitalo, kurį mažoms įmonėms sunku ir brangu sukaupti.

Europos Komisija 2008 m. birželio 25 d. pristatė dešimčia pagrindinių principų pagrįstą Europos smulkiojo verslo aktą (angl. *Small Business Act*). Juo siekiama padėti mažosioms ir vidutinėms įmonėms suklestėti, o geriausioms tapti pasaulio lyderėmis. Smulkiojo verslo akto tikslas – sukurti naują politikos strategiją, kurią taikant būtų integruotos esamos priemonės ir toliau vystomos *Europos mažųjų įmonių chartijos* bei komunikato *Augimą ir užimtumą skatinanti šiuolaikiška MVĮ politika* priemonės. Europos smulkiojo verslo aktu siekiama pagerinti bendrą požiūrį į verslumą ES, remiantis principu „*Visų pirma galvokime apie mažuosius*“ (Europos Bendrijų Komisija, 2008).

Apibendrinimai. Smulkusis verslas yra svarbus šalies ekonomikai, todėl ši veikla turi būti skatinama ir remiama. Lietuvoje valstybės taikomas pagalbos formas smulkiajam verslui

reglamentuoja LR smulkiojo ir vidutinio verslo plėtros įstatymas, kuris apibrėžia SVV subjektus bei jiems taikomas valstybės paramos formas. Svarbus dokumentas, skatinantis pagalbą smulkioms įmonėms, yra Europos Komisijos 2008 metais pristatytas Europos smulkiojo verslo aktas, kuriuo siekiama padėti mažoms ir vidutinėms įmonėms suklestėti.

ES struktūrinių fondų 2014-2020 metų investicijos Lietuvos verslui

Tvarumas tampa pagrindiniu Europos Sąjungos investicijų politikos požymiu. Atsižvelgdami į šios politikos teikiamą praktiką, mokslininkai kuria ir nagrinėja išsamias sistemas, kaip įvertinti investicijų socialinį, ekonominį ir aplinkosauginį indėlį, nagrinėjamas conceptualus ES investicijų poveikis visuomenės gerovei. Finansavimas, orientuotas į pridėjamą vertę ir stabilų valstybės ekonominio bei socialinio potencialo augimą, yra ES šalių narių tvaraus vystymosi pagrindas (Bengo ir kt., 2022).

Naujausi ES tvaraus vystymosi ir jo reguliavimo priemonių tyrimai rodo (Chiu, 2022), kad tvarus valstybės vystymasis labai priklauso nuo rinka pagrįsto valdymo, kuriuo siekiama suderinti viešojo ir privataus sektorių interesus bei įgyvendinti tikslus tvaraus finansavimo srityje. Valstybės investicijų politika daug lemia ir tvarius konkrečių įmonių veiklos rezultatus. ES lygmens investicijų valdymas vykdomas įtraukiant daugelį suinteresuotųjų šalių, tai yra viena iš pagrindinių priemonių tvarumo politikos tikslams pasiekti. Finansiniai svertai yra labai prasmingi valstybės valdyme, derinant verslo privačias paskatas su visuomenės ekonominiais ir socialiniais tikslais, nukreipiant įmones, į kurias investuojama, link visos visuomenės gerovės ir tvaraus vystymosi.

Europos Sąjungos Sanglaudos politikos tikslas – padėti mažinti Europos regionų išsivystymo lygio skirtumus ir kelti nepalankiausias sąlygas turinčių regionų gyvenimo lygį per investavimą į darbo vietų kūrimą, tvarią ir tvirtą Europos ekonomiką bei tvarią bei sveiką aplinką. 2014-2020 m. ES Sanglaudos politikai buvo skirta daugiau kaip 350 mlrd. eurų, tai sudarė 32,5 proc. viso to laikotarpio ES biudžeto (Europos Parlamentas, 2022).

Daugiau kaip pusė ES lėšų skirta penkiais Europos struktūriniais ir investicijų (ESI) fondais: 1) Europos regioninės plėtros fondo (ERPF) lėšomis skatinamas darnus įvairių ES regionų vystymasis; 2) Europos socialinio fondo (ESF) paskirtis – remti visoje Europoje vykdomus su užimtumu susijusius projektus, jo lėšos investuojamos į Europos žmogiškąjį kapitalą: darbuotojus, jaunimą ir darbo ieškančius asmenis; 3) Sanglaudos fondo (SF) lėšos skirtos transporto ir aplinkos projektams, vykdomiems šalyse, kurių bendrosios nacionalinės pajamos (BNP) vienam gyventojui yra mažesnės nei 90 proc. ES vidurkio; 4) Europos žemės ūkio fondo kaimo plėtrai (EŽŪFKP) dėmesio centre – ES kaimo vietovių problemų sprendimas; 5) Europos jūrų reikalų ir žuvininkystės fondas (EJRŽF) padeda žvejams pradėti taikyti tausiosios žvejybos metodus, o pakrančių bendruomenėms – įvairinti savo ekonomiką. Taip gerinama Europos pakrančių gyventojų gyvenimo kokybė.

ESI fondus drauge valdo Europos Komisija ir ES valstybės narės. Pagrindinės ESI fondų 2014-2020 m. investicijų sritys: moksliniai tyrimai ir inovacijos; skaitmeninės technologijos; mažo anglies dioksido kiekio technologijų ekonomika; tausius gamtos išteklių valdymas; mažosios įmonės (Europos Komisija, 2022).

2014-2020 m. laikotarpiu smulkiojo ir vidutinio verslo įmonės (tame tarpe – labai mažos įmonės) turėjo galimybę pasinaudoti 32 patvirtintomis priemonėmis (žr. 1 lentelę).

1 lentelė

2014-2020 m. patvirtintos priemonės Lietuvoje, skirtos smulkiajam ir vidutiniam verslui (tame tarpe – labai mažoms įmonėms)

Eil. Nr.	Priemonės pavadinimas	Finansuojamos veiklos	Skirta ES lėšų, Eur
1.	Žmogiškieji ištekliai Invest LT+	Užsienio investuotojų, investuojančių LR teritorijoje į gamybą ir paslaugas, darbuotojų mokymas ir kvalifikacijos tobulinimas	7 168 469
2.	Ko-investicinis fondas susisiekimui	Rizikos kapitalo investicijos į MVĮ kapitalą	5 000 000

3.	Expo konsultantas LT	Aukštos kokybės konsultacijos eksporto ir įmonių tarptautinio bendradarbiavimo skatinimo klausimais iki/virš 3 m. veikiančioms MVĮ	3 534 000
4.	Dalinis palūkanų kompensavimas	Dalinis palūkanų kompensavimas smulkią ir vidutinį verslo subjektams	26 401 990
5.	Verslumas FP	SVV poreikius atitinkančių finansavimo modelių rėmimas, ypač naujam verslui	167 220 000
6.	Pramonės skaitmeninimas LT	Pramonės MVĮ technologinio audito atlikimas; pramonės MVĮ gamybos procesų įrangos su integruotomis skaitmeninimo technologijomis diegimas, remiantis atlikto audito rekomendacijomis	91 184 720
7.	Eco-inovacijos LT+	Technologinių ekoinovacijų diegimas ir skatinimas	86 886 005
8.	Regio Invest LT+	Modernių technologijų diegimas, pritaikant esamus ir kuriant naujus gamybos ir paslaugų teikimo pajėgumus naujiems ir esamiems gaminiams gaminti ir paslaugoms teikti	70 092 771
9.	E. komercijos modelis COVID-19	E. komercijos modelių diegimas MVĮ, perorientuojant procesus ir juos skaitmeninant	40 000 000
10.	Naujos galimybės LT	Pavienis MVĮ/jos produkcijos pristatymas užsienyje vykstančiose tarptautinėse parodose; grupinis MVĮ ir jų produkcijos pristatymas užsienyje ir (ar) Lietuvoje vykstančiose tarptautinėse parodose, mugėse ir verslo misijose	34 429 363
11.	COVID-19 produktai	Kovai su COVID-19 reikalingų produktų gamyba	31 000 000
12.	Regio potencialas LT	Modernių technologijų diegimas, pritaikant esamus ir kuriant naujus gamybos pajėgumus naujiems ir esamiems gaminiams gaminti	28 323 572
13.	Mokymai užsienio investuotojų darbuotojams	Užsienio investuotojų, investuojančių LR teritorijoje į gamybą/paslaugas, darbuotojų mokymas ir kvalifikacijos tobulinimas/naujos kvalifikacijos suteikimas	25 881 098
14.	Verslumo skatinimas 2014-2020	Paskolų teikimas pradedantiems verslą, derinant su konsultavimu verslo plano parengimo ir įgyvendinimo klausimais	24 546 803
15.	Technoinvestas	Finansinių priemonių, kuriomis finansuojamos įmonės (įskaitant pradedančias, jaunas, pumpurines, ankstyvosios vystymosi stadijos inovatyvias įmones/startuolius), atliekančios/ketinančios atlikti MTEPI veiklas sumanios specializacijos srityse, įgyvendinimas	22 600 000
16.	Kompetencijos LT	Mokymų, skirtų sektoriinėms kompetencijoms ugdyti, įmonėms teikimas; darbo veikloje įgyjamų aukšto meistriškumo kvalifikacijų posistemės sukūrimas; mokymų, skirtų suteikti kompetencijų rinkinį, reikalingą pradėti dirbti pagal profesijas, kurioms būtina aukšta profesinė kvalifikacija, kurių darbuotojų trūksta LR, rengimas.	19 691 036
17.	DPT pramonei LT+	Didelio poveikio technologijų (DPT) diegimas Lietuvos tradicinės pramonės šakose, siekiant stiprinti ir modernizuoti MVĮ pramoninę bazę, sudarant sąlygas masinei inovatyvių produktų gamybai plėtoti	15 039 210
18.	Invest FP	Finansinių priemonių, kuriomis finansuojamos įmonių investicijos į naujų gamybos technologinių linijų įsigijimą ir įdiegimą, esamų gamybos technologinių linijų modernizavimą ir kt., įgyvendinimas	9 260 000
19.	Verslo klasteris LT	Įmonių grupių (klasterių) sinergija paremtos veiklos, nukreiptos į naujų eksporto rinkų paiešką	8 485 453
20.	Subsidijos verslo pradžiai	Dalinis darbuotojo (-ų) darbo užmokesčio išlaidų kompensavimas verslo subjektams, gavusiems finansavimą (paskolą) pagal finansinę priemonę „Verslumo skatinimas 2014–2020“	8 000 000
21.	Kūrybiniai čekiai COVID-19	Originalių produktų sprendimų (netechnologinių inovacijų) sukūrimas ir diegimas	7 000 000
22.	E-verslas LT	El. verslo sprendimų, kuriais siekiama optimizuoti su gamybos/paslaugų teikimu ir veiklos organizavimu susijusius verslo procesus, diegimas MVĮ	4 482 586

23.	Verslo konsultantas LT	Aukštos kokybės konsultacijos, skirtos iki 1 m. veikiantiems SVV subjektams; Aukštos kokybės specializuotos verslo plėtros konsultacijos, skirtos 1-5 m. veikiantiems SVV subjektams	4 400 000
24.	Eco-inovacijos LT	Netechnologinių ekoinovacijų diegimas ir skatinimas. Ekologiškas projektavimas. Ekologinis ženklavimas	4 344 300
25.	Expo sertifikatas LT	Planuojamų eksportuoti produktų sertifikavimas	3 957 245
26.	Dalinis palūkanų kompensavimas	Dalinis palūkanų kompensavimas SVV subjektams	3 200 220
27.	Dizainas LT	Netechnologinių inovacijų – originalių gaminių (paslaugų) dizaino sprendimų – sukūrimas ir (ar) diegimas	2 900 000
28.	Kompetencijų vaučeris	Mokymai įmonėms, taikant „kompetencijų vaučerio“ sistemą, skirtą didinti kvalifikacijos tobulinimo bei kompetentingumo plėtros galimybių prieinamumą darbuotojams	2 200 000
29.	Eco konsultantas LT	Konsultacinių ekspertinių paslaugų teikimas MVĮ efektyvesnio išteklių naudojimo, gamtinių resursų tausojimo ir pan. klausimais	948 100
30.	Procesas LT	Netechnologinių inovacijų sukūrimo ir (ar) diegimo gamybos procesuose/paslaugose skatinimas, numatant produkto, proceso ir paslaugų standartų diegimą MVĮ	821 318
31.	Dalinis palūkanų kompensavimas	Dalinis palūkanų kompensavimas smulkiojo ir vidutinio verslo subjektams	700 000
32.	Dalinis palūkanų kompensavimas	Dalinis palūkanų kompensavimas smulkiojo ir vidutinio verslo subjektams	3 200 220

Sudaryta autorių pagal šaltinį: (ES investicijos, 2022).

1 lentelėje matoma, kad daugumoje finansuojamų veiklų kaip galimi pareiškėjai 2014-2020 metais buvo numatyti SVV (smulkusis ir vidutinis verslas) arba MVĮ (mažos ir vidutinės įmonės). Galima teigti, kad smulkiosios ir vidutinės įmonės (tame tarpe – labai mažos įmonės) patenka į ES paramos prioritetinę sritį.

2021-2027 metų Europos Sąjungos fondų investicijų programa pradėjo naują ES investicijų etapą Lietuvoje. Programos biudžetas – beveik 8 mlrd. eurų, kuriuos sudaro Europos regioninės plėtros, Europos socialinio fondo+, Sanglaudos ir Teisingos pertvarkos fondų lėšos, skirtos ilgalaikės ekonominės ir socialinės gerovės bei Lietuvos ekonomikos atsparumo ir konkurencingumo užtikrinimui. Programos lėšos suplanuotos, atsižvelgiant į poreikį mažinti šalies regioninius skirtumus. Didžiausias dėmesys skiriamas inovatyviems ir moderniems, klimato kaitos padarinius mažinantiems verslams. 542 mln. eurų skiriama smulkiojo ir vidutinio verslo (tame tarpe – mažų įmonių) augimui ir plėtrai, mažų ir vidutinių įmonių eksporto plėtrai bei prisitaikymui rinkos pokyčiams, tiesioginių užsienio investicijų pritraukimui, verslo skaitmeninimui ir gamybos automatizavimui (2021–2027 metų Europos Sąjungos fondų investicijų programa, 2022).

Siekiant smulkiojo verslo sektoriaus geresnių veiklos rezultatų, tikslinga panaudoti ES struktūrinių fondų teikiamas galimybes gauti finansavimą.

Smulkiojo verslo subjektų vadovų požiūrio į ES struktūrinių fondų investicijas labai mažoms įmonėms analizė

Tyrimo metodika

Siekiant nustatyti, koks yra Lietuvos smulkiojo verslo subjektų vadovų požiūris į ES struktūrinių fondų investicijas labai mažoms įmonėms, buvo atliktas empirinis kiekybinis tyrimas taikant apklausos raštu metodą. Dalyvauti anoniminėje apklausoje buvo pakviesti smulkiojo verslo įmonių, kuriose dirba iki 9 darbuotojų, vadovai. Tyrimo klausimynas apėmė duomenis, kurioje Lietuvos apskrityje yra įmonės pagrindinė buveinė, bei klausimus, skirtus atskleisti smulkiojo verslo subjektų vadovų nuomonę apie ES struktūrinių fondų investicijas labai mažoms įmonėms. Klausimą paprašyta užpildyti tiek pasinaudojusiu, tiek ir nepasinaudojusiu ES investicijomis įmonių vadovų. Apklausa vykdyta 2022 metų kovo mėnesį. Parengtas klausimynas platintas elektroniniu paštu, teikiant nuorodą į tyrimo anketą platformoje apklausa.lt. Taikant Paniotto formulę apskaičiuota, kad tyrimui reikalinga imtis – ne mažiau nei 96 respondentai, esant tikimybei 95 proc., paklaidai 10 proc., generalinei visumai 94999 (labai mažų įmonių skaičius 2022 m. sausio 1 d.). Siekiant išsamios

informacijos, anketos pateiktos respondentams, esantiems visose Lietuvos apskrityse. Numatytas tikslas buvo pasiektas, t. y. į anketos klausimus atsakė 104 respondentai.

Tyrimo rezultatai ir jų analizė

Respondentų buvo prašoma pažymėti, kurioje Lietuvos apskrityje yra įmonės pagrindinė buveinė. Daugiausia buvo respondentų, kurių įmonių pagrindinė buveinė yra Kauno (31,7 proc.), Vilniaus (19,2 proc.), Alytaus (10,6 proc.) apskrityse, nemaža dalis respondentų pažymėjo Marijampolės (6,7 proc.), Šiaulių (6,7 proc.), Utenos (5,8 proc.), Telšių (5,8 proc.), Klaipėdos (4,8 proc.), Panevėžio (4,8 proc.), Tauragės (3,9 proc.) apskritis.

Tyrimo metu siekta atskleisti labai mažų įmonių (tiek pasinaudojusių, tiek ir nepasinaudojusių ES struktūrinių fondų investicijomis) vadovų nuomonę. Nustatyta, kad 28 respondentai (26,9 proc.) – labai mažų įmonių, kurios pasinaudojo ES struktūrinių fondų investicijomis, vadovai, o 75 respondentai (72,1 proc.) – vadovai labai mažų įmonių, nepasinaudojusių ES struktūrinių fondų investicijomis.

Analizuojant labai mažų įmonių, pasinaudojusių ES struktūrinių fondų investicijomis, respondentų atsakymus į klausimą, kurio ES fondo investicijomis pasinaudojo įmonė, išryškėjo, kad 25 respondentai (89,3 proc.) žino, kokio ES fondo investicijomis pasinaudojo įmonė, o 3 respondentai (10,7 proc.) nežino arba neatsakė į šį klausimą.

Daugiausia įmonių pasinaudojo Europos žemės ūkio fondo kaimo plėtrai (EŽŪFKP) investicijomis (28,6 proc.), Europos socialinio fondo (ESF) investicijomis (25 proc.) ir Europos regioninės plėtros fondo (ERPF) investicijomis (21,4 proc.). Nedidelė dalis įmonių (3,6 proc.) pasinaudojo Sanglaudos fondo (SF) investicijomis ir Europos jūrų reikalų ir žuvininkystės fondo (EJRŽF) investicijomis (10,7 proc.). Likusieji 10,7 proc. respondentų nežinojo, kurio ES fondo investicijomis pasinaudojo įmonė ir negalėjo atsakyti į šį klausimą.

Respondentų paklausta, iš kokių šaltinių gavo informaciją apie ES struktūrinių fondų investicijas labai mažoms įmonėms. Nemaža dalis respondentų nurodė, kad informaciją gavo iš kolegų arba pažįstamų (22,2 proc.). Kiti respondentai kaip informacijos šaltinį pažymėjo LR Ekonomikos ir inovacijų ministeriją (14,3 proc.), informacinį portalą *ES investicijos* (14,3 proc.), VŠĮ „Versli Lietuva“ (15,9 proc.), savivaldybę (12,7 proc.), verslo paramos centrą (11,1 proc.), kitus šaltinius (9,5 proc.).

Tyrimo rezultatų analizė leidžia daryti prielaidą, kad labai mažų įmonių vadovų informuotumas apie ES struktūrinius fondus ir jų teikiamas investicijas nepakankamai geras, nes dalis respondentų (11 proc.) nežino, kurio ES struktūrinio fondo investicijomis pasinaudojo įmonė, be to, net 22,2 proc. respondentų informaciją gavo iš kolegų ar pažįstamų, o ne iš oficialių informacijos šaltinių.

Buvo tiriama, kokį poveikį labai mažos įmonės veiklai turėjo ES struktūrinių fondų investicijų gavimas. Nustatyta, kad didžioji dalis respondentų (96,3 proc.) visiškai sutinka arba sutinka iš dalies su teiginiu, kad padidėjo įmonės pajamos, 93,1 proc. apklaustųjų pažymėjo, kad išsiplėtė įmonės veikla, 88,5 proc. – pagerėjo įmonės aprūpinimas naujomis technologijomis, 88,9 proc. – įmonė įgijo konkurencinį pranašumą, 92 proc. – padidėjo klientų skaičius, 80,8 proc. – pagerėjo įmonės darbuotojų kompetencijos. Galima teigti, kad ES struktūrinių fondų investicijos didžiajai daliai analizuojamų įmonių buvo naudinga.

Analizuojant trikdžius, su kuriais susidūrė įmonės ES struktūrinių fondų investicijų gavimo ir įsisavinimo metu, išryškėjo, kad nemaža dalis tiriamųjų įmonių susidūrė su informacijos apie galimybes gauti investicijas trūkumu (80,8 proc.), įmonės personalo kompetencijos trūkumu paraiškai parengti (84 proc.), dideliais paraiškų parengimo įkainiais, paslaugą perkant iš specialistų (84,6 proc.). Didžioji dalis respondentų (96,1 proc.) pažymėjo, kad yra didelė konkurencija, sudėtingos investicijų gavimo sąlygos (92,6 proc.), ilgas laikotarpis iki realaus pinigų gavimo (92,6 proc.), keliami per dideli nuosavų lėšų indėlio į projektą reikalavimai (96,2 proc.), didelė biurokratija atsiskaitant už gautas investicijas (93,1 proc.).

Respondentų buvo prašoma atsakyti, ar jie planuoja vėl pasinaudoti ES struktūrinių fondų investicijomis. 51,7 proc. respondentų atsakė teigiamai, t. y. vėl pasinaudotų ES struktūrinių fondų investicijomis, 35,7 proc. respondentų atsakė neigiamai, 7,2 proc. nežinojo, ar pasinaudotų ES

struktūrinių fondų investicijomis dar kartą. Gana didelis skaičius respondentų, atsakiusių į klausimą neigiamai, leidžia daryti prielaidą, kad, nors gautos investicijos ir buvo naudingos įmonei, tačiau dideli trikdžiai jas gaunant ir įsisavinant neigiamai veikia labai mažų įmonių planus vėl pasinaudoti ES struktūrinių fondų investicijomis.

Analizuojant labai mažų įmonių, nepasinaudojusią ES struktūrinių fondų investicijomis, vadovų nuomonę, buvo paklausta, dėl kokių priežasčių įmonė nepasinaudojo ES struktūrinių fondų investicijomis. Respondentų atsakymų pasiskirstymas pateiktas 2 lentelėje.

2 lentelė

Respondentų atsakymų į klausimą „Dėl kokių priežasčių nesinaudojote ES struktūrinių fondų investicijomis?“ pasiskirstymas

Eil. Nr.	Priežastys	Atsakymų sk. / proc.
1.	Informacijos apie galimybes gauti investicijas trūkumas	39 / 16,6
2.	Sudėtingos investicijų gavimo sąlygos	42 / 17,9
3.	Didelė konkurencija	19 / 8,1
4.	Įmonės personalo kompetencijos trūkumas paraiškai parengti	19 / 8,1
5.	Dideli paraiškų parengimo įkainiai, paslaugą perkant iš specialistų	32 / 13,6
6.	Ilgas laikotarpis iki realaus pinigų gavimo	18 / 7,7
7.	Keliami per dideli nuosavų lėšų indėlio į projektą reikalavimai	28 / 11,9
8.	Didelė biurokratija atsiskaitant už gautas investicijas	35 / 14,9
9.	Kita	3 / 1,2
Iš viso		235 / 100

Respondentai kaip pagrindines priežastis nurodė sudėtingas investicijų gavimo sąlygas, informacijos apie galimybes gauti investicijas trūkumą, didelius paraiškų parengimo įkainius, paslaugą perkant iš specialistų, keliamus per didelius nuosavų lėšų indėlio į projektą reikalavimus. Trečdalis respondentų pažymėjo didelę konkurenciją, įmonės personalo kompetencijos trūkumą paraiškai parengti bei didelę biurokratiją atsiskaitant už gautas investicijas.

Kokius pokyčius reikėtų vykdyti Lietuvoje, siekiant pagerinti ES struktūrinių fondų investicijų gavimą labai mažoms įmonėms? Į šį klausimą buvo prašoma atsakyti tiek pasinaudojusią, tiek ir nepasinaudojusią ES struktūrinių fondų investicijomis įmonių vadovus. Respondentai pateikė tokius prioritetinius pasiūlymus: teikti nemokamas konsultacijas labai mažoms įmonėms, suinteresuotoms gauti ES struktūrinių fondų investicijas, netaikyti reikalavimo labai mažoms įmonėms nuosavų lėšų indėlio į projektą, mažinti biurokratiją atsiskaitant už gautas investicijas. Nemaža dalis respondentų pažymėjo, kad būtina pagreitinti paraiškų vertinimą, trumpinti laikotarpį nuo paraiškos patvirtinimo iki realaus pinigų gavimo. Respondentai pateikė kai kurias pastabas ir įžvalgas apie ES struktūrinių fondų investicijas labai mažoms įmonėms: „reikia daugiau lankstumo, nes mažoms įmonėms labai sunku konkuruoti su didelėmis, jos visuomet laimi visus konkursus“, „su mažomis įmonėmis paprasčiausiai nenorima dirbti“, „agentūros turėtų lanksčiau dirbti su klientais, būti lojalesnės kliento atžvilgiu, teikti daugiau konsultacijų“, „valstybė visiškai atmestina į tai žiūri, svarbu tik didelės įmonės“, „reikėtų supaprastinti atsiskaitymo mechanizmą, šiuo metu taikomas atsiskaitymas kaip ir stambioms įmonėms“, „daugiau informacijos teikti įmonėms, supaprastinti paraiškų pildymo dokumentus, kad nereikėtų tarpininkų“, „atitikome visus kriterijus gauti subsidiją, tačiau apie numatomą termino pasibaigimą nebuvo informuoti“.

Išvados

Smulkią verslo plėtra leidžia sparčiau augti bendrajam vidaus produktui, sukuria darbo vietas, skatina konkurencingumą bei socialinę gerovę. Europos smulkią verslo aktu siekiama pagerinti bendrą požiūrį į verslumą ES, remiantis principu „visų pirma galvokime apie mažuosius“. Lietuvoje valstybės taikomas pagalbos formas smulkiąjam verslui reglamentuoja LR smulkią ir vidutinio verslo plėtos įstatymas, kuris apibrėžia SVV subjektus bei jiems taikomas valstybės pagalbos formas. Tačiau įvairūs trikdžiai, tame tarpe – lėšų trūkumas įmonių veiklos vystymui, daro neigiamą įtaką smulkią verslo plėtrai. Siekiant smulkią verslo sektoriaus geresnių veiklos rezultatų, tikslinga panaudoti ES struktūrinių fondų teikiamas galimybes gauti finansavimą. Bet didžioji dalis Lietuvos smulkią verslo įmonių gamina tokią produkciją arba teikia tokias paslaugas, kurios nėra imlios investicijoms. Tokių įmonių darbuotojams dažniausiai trūksta gebėjimų laiku ir tinkamai parengti paraiškas ES struktūrinių fondų finansavimui gauti. Be to, mažos, jaunos ir žemų technologijų įmonės susiduria su didesne investavimo į naujoves rizika.

Europos Sąjungos investicijų politika orientuota į tvarų ES šalių narių vystymąsi bei į socialinių, ekonominių ir aplinkosauginių tikslų realizavimo darną, privataus ir viešojo sektoriaus interesų dermę. Daugiau kaip pusė ES lėšų skiriama naudojantis penkiais Europos Sąjungos struktūriniais ir investicijų (ESI) fondais, kuriuos drauge valdo Europos Komisija ir ES valstybės narės. Pagrindinės ESI fondų dėmesio sritys: moksliniai tyrimai ir inovacijos, skaitmeninės technologijos, mažo anglies dioksido kiekio technologijų ekonomika, tausaus gamtos išteklių valdymas, mažosios įmonės. Mažosios įmonės (tame tarpe – labai mažos įmonės) patenka į ES investicijų prioritetinę sritį ir turi galimybes pasinaudoti ES struktūrinių fondų finansavimu. Mokslininkai vertina ES investicijų socialinį, ekonominį ir aplinkosauginį indėlį, poveikį visuomenės gerovei. Lietuvos investicijų ir pridėtinės vertės santykis nesiekia ES vidurkio, tačiau prie jo artėja.

Siekiant sužinoti, koks yra Lietuvos smulkią verslo subjektų vadovų požiūris į ES struktūrinių fondų investicijas labai mažoms įmonėms, buvo atliktas empirinis tyrimas, kuriame dalyvavo smulkią verslo įmonių vadovai. Atlikus tyrimą nustatyta, kad 27 proc. tyrime dalyvavusių smulkią verslo įmonių pasinaudojo ES struktūrinių fondų investicijomis, kurios buvo naudingos: padidėjo įmonės pajamos, išsiplėtė įmonės veikla, pagerėjo įmonės aprūpinimas naujomis technologijomis, įmonė įgijo konkurencinį pranašumą, padidėjo klientų skaičius, pagerėjo įmonės darbuotojų kompetencijos. Nors gautos investicijos buvo naudingos įmonėms, dideli trikdžiai jas gaunant ir įsisavinant neigiamai veikia labai mažų įmonių planus vėl pasinaudoti ES struktūrinių fondų finansavimu.

Nemaža dalis tiriamų įmonių (tiek pasinaudojusių, tiek nepasinaudojusių ES struktūrinių fondų investicijomis) susidūrė su informacijos apie galimybes gauti investicijas trūkumu, įmonės personalo kompetencijos trūkumu paraiškai parengti, dideliais paraiškų parengimo įkainiais, paslaugą perkant iš specialistų. Didžioji dalis respondentų pažymėjo, kad yra didelė konkurencija, sudėtingos investicijų gavimo sąlygos, ilgas laikotarpis iki realaus pinigų gavimo, keliami per dideli nuosavų lėšų indėlio į projektą reikalavimai, didelė biurokratija atsiskaitant už gautas investicijas.

Apibendrinus tiek gavusių, tiek negavusių ES struktūrinių fondų finansavimą smulkią verslo subjektų vadovų apklausos rezultatus, išskirti prioritetiniai respondentų pasiūlymai: teikti nemokamas konsultacijas labai mažoms įmonėms, suinteresuotoms gauti ES struktūrinių fondų investicijų, netaikyti labai mažoms įmonėms nuosavų lėšų indėlio į projektą reikalavimų, mažinti biurokratiją atsiskaitant už gautą finansavimą, pagreitinti paraiškų vertinimą, trumpinti laikotarpį nuo paraiškos patvirtinimo iki realaus pinigų gavimo.

Literatūra

1. 2021–2027 metų Europos Sąjungos fondų investicijų programa (2022). Patvirtinta 2022 m. rugpjūčio 3 d. Europos Komisijos sprendimu Nr. C(2022) 5742. <https://2021.esinvesticijos.lt/2021-2027-m-es-fondu-investiciju-programa>
2. Andrijauskienė, M. (2020). *ES investicijų įtaka valstybių narių inovacinės veiklos rezultatams*. Daktaro disertacijos santrauka. Kauno technologijos universitetas, Klaipėdos universitetas, Lietuvos energetikos institutas.
3. Bengo, I., Boni, L., Sancino, A. (2022). EU financial regulations and social impact measurement practices: A comprehensive framework on finance for sustainable development. *Corporate Social Responsibility and Environmental Management*, 29 (4), 809-819. <https://doi.org/10.1002/csr.2235>
4. Chiu, I H-Y (2022). The EU Sustainable Finance Agenda: Developing Governance for Double Materiality in Sustainability Metrics. *European Business Organization Law Review*, 23, 87–123. <https://link.springer.com/article/10.1007/s40804-021-00229-9>
5. Comunale, M., Coppa, E., Imbrasas, D., Mociūnaitė, L. (2021). Lietuvos investicijų paveikslas. *Teminių straipsnių serija*, 35, 1-81. Lietuvos bankas. https://www.lb.lt/uploads/publications/docs/28348_407c9de33fff8caeccb314ca12055da9.pdf
6. ES investicijos (2022). ES fondų panaudojimo statistika. Rodikliai. https://www.esinvesticijos.lt/lt/statistics/rodikliai?activity_scopes=127&ff=1
7. Europos Bendrijų Komisija (2008). Komisijos komunikatas Tarybai, Europos parlamentui, Europos ekonomikos ir socialinių reikalų komitetui bei Regionų komitetui „Visų pirma galvokime apie mažuosius“. Europos iniciatyva „Small Business Act“. Briuselis. <https://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2008:0394:FIN:lt:PDF>
8. Europos Komisija (2022). Europos struktūriniai ir investicijų fondai. https://ec.europa.eu/info/funding-tenders/funding-opportunities/funding-programmes/overview-funding-programmes/european-structural-and-investment-funds_lt
9. Europos Parlamentas (2022). Faktų apie Europos Sąjungą suvestinės. <https://www.europarl.europa.eu/factsheets/lt/home>
10. Lietuvos banko Finansinio stabilumo departamentas ir Lietuvos Respublikos konkurencijos taryba (2021). Smulkiojo ir vidutinio verslo finansavimo galimybių tyrimas 2021. *Serija „Analizė ir tyrimai“*, 11, 1-74. https://www.lb.lt/uploads/publications/docs/34092_c20fb83cb73fe98683369492592a17b4.pdf
11. Lietuvos Respublikos ekonomikos ir inovacijų ministerija (2020). Smulkiojo ir vidutinio verslo politika. <https://eimin.lrv.lt/lt/veiklos-sritys/verslo-aplinka/smulkiojo-ir-vidutinio-verslo-politika>
12. Lietuvos Respublikos smulkiojo ir vidutinio verslo plėtros įstatymas (2022). Priėmė Lietuvos Respublikos Seimas 1998-11-24, Nr. VIII-935. Suvestinė redakcija nuo 2022-03-31. <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.68516/asr>
13. Lietuvos statistikos departamentas (2022). Oficialiosios statistikos portalas. <https://osp.stat.gov.lt/statistiniu-rodikliu-analize#/>
14. Marcouse, J., Anderson, P., Black, A., Machin, D., Watson, N. (2017). *Verslas*. Vilnius: Alma littera.
15. Weber, V., Musig, A. (2022). The Effect of Business Strategy on Risk Disclosure. *Accounting in Europe*, 19 (1), 190-225. <https://doi.org/10.1080/17449480.2021.2018473>